

РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ҮНӨЛӨП ЧЕТПЕС ДОКУМЕНТИЛЕРИ

(ССРЭ-нің Революция музейинин 50 жыл болганына)

ССРЭ-нің Ленин орденин Топ Революция музейи 50 жыл болгон. Ол бөлүшүктүнү булузунде ПМА-ның корреспондентини Эдуард Гурвич музейинин директору Федор Кротов-биле ужурашкаш.

делгелге фондузун тургусканынын төөгүзүнү болгаш юбилейге канчаар белгенип турарынын дугайнда чугаалап бээрин оон дилээ.

Музейни тургузар дугайында боду 1919 чылда-ла тындалган, оуну В. И. Ленин эгелген. Бу айтырыгы шийчилеп бол тургаш, шийтпирлерин Чырдымышкынын улус комсомардында оо сүмелден. Музейинин тургустунган хуну—1924 чылдын май 9. Оон баштайгы директору Москва университетинин профессоры Сергей Павлович Мичкевич болган. Ол Москвага эл баштайгы социал-демократтык бөлүмнеринин организатору, Ульяновтардын аг-бузлени эки билер чоран. Оон удурулганы-биле фондузлар, делегелер тургустунган болган калбак масса-чырыдымышкын ажалы эгелген — деп, Федор Кротов чугаалам.

Эл баштай бергелер эвезт эвес турган. Иччала-да мада ажалдып келген кижилер музейни дурган ажалды эвезт ажалды күзеп турган. Баштай музейни бажы-балгады таарыштыр аткеш, оон соонда делегелер чүдүлери дилерини организастаан. Архивтерге ажалдып, революстун шийчешкенин чүс-чүс кижилерини-биле ужураштыр тургулаан. Чуркучу И. Репин «Январь 9-ту», «Кызыл хөржүндүгелер», «1905 чылдын октябрь 17-ти» болгаш «Ханын кижиз аар чагызы» деп бодуну чургутарын музейге чорудуп берген. Политиктиг плакаттын чуртта э-не байла коллекцияны чыгданган. Музей Россиянын Социал-демократтыг Ажалдын (боль-

шевиктер) партизанын ТК-зында Жевевадан ажалгелет библиотеканын алган, бодунун ном фондузун революстун шийчешкенин дыка хой кескү каржикчилеринин, эртемделеринин, чогаалчыларын, хой-ниити ажалдакчыларын хууза библиотекалары-биле байлаштырган. Орус эмигрант-революстдор а р н ы чурттал, ажалдан чораны чурттардан — Швейцариядан, Франциядан, Германиядан, Бельгиядан үнөлөп четпес материалдарын музейнин ажалдакчылары эгелген. Капиталисттик чурттарда ажалдык чонарнын демиселидин дугайында, ол демиселе коммунисттик болган ажалдын партизанын удурукчу ролуну дугайында Коминтернин фондузуну материалдары чортуу мөөнөттүнген.

Ленинчи темага онза кичинейин салып келген. В. И. Ленинни ажалдарынын баштайгы үндүрүлгелери, революционни баштыкчынын ажалдарынын болган ажалчурулганынын дугайын чугаалап турар кино болган фотокументилер, оон хуузада эдилеп чоран хер-херекселерин, ол уде чурттал чоранарын сактышканын, Ленинчи темага уран чүдү чугаалары болган оон-даа эске дыка хой чүдүлөр музейге бар. Н. К. Крупская, М. И. Ульянова, А. И. Ульянова-Елизарова, А. В. Луначарский, Г. М. Кржижановский, А. А. Жданов болган партизанын

УТТУНДУРБАС УЖУРАЖЫЛГА

Республиканын Алдан-Мадар аттыг чурт-шичелде музейге Ада-чурттуу Улуг дайышкын кижикчилеринин совет-ажылдык хоочунарынын совет дайышкын-биле болгаш дайышкын Кызылдык ажалдык чурттарын тургулаан, ажал-чикилери-биле канчал болган ужуражылганы чылдык-на Май 9-туң мурунда болуп турар.

Дүүн боза-ла музейге дайышкын болган күш-ажылдык хоочунары чыгып келтирди. Оларнын херектерине дайышкын болган күш-ажылчы ордон, медальдар чаппап тургулаан. Ажа чылдып келген кижилерин сакты-сеткилден ка-

жандуу уттурбас ол ужуражылганы музейнин эртем ажалдакчысы М. Б. Кенин-Лопсан ажалган. Ол ужуражылганын бугу кижикчилерине чокушудан ордон Тилел-ге хуш-биле янг байыры чыккан.

Тыва АССР-ин шериг комиссарынын политкандидатынын начальниги подполковник С. Б. Хисамидинов Ада-чурттуу Улуг дайышкын дугайында чүс чугаалаан. Совет улус, маалымат Кызыл Шериг фашистерге өлүмүзү согуу таварыштары тургаш, чыныкчал тилеленин чедип алганын ол оозаал демелер.

Ол-ла ужуражылгата Кы-

СО ВЕТ ТЫ В А Н Ы Ң 30 Ч Ы Л Ы Н Г А

А Я Н Т У Д У К Ч У З У

Бисте долгандыр туруп турар хамык-ла чүсө тускай өзүмүзү, агым бодунуң төймөс күчүзү ап чыдар баштай. Алай-хаактын частыры, чодурааның чечектелири-даа частын оозагай хайырлам бооп, бойдусту каастап, сеткилден өөртүп турар. Бо чазин бистиди республиканын уран чүдү амдыралында база бир милян ирмэг, эриг аялгалык анык аян тудукчу лемешкен. Чыл бүрү-ле бистиди культура амдыралында чаа өзүмнерин бодаран турары — Ленинчи национал политикамын чагай «чазынын» чаа-чаа чечектери өстүрүп турары ол-дур.

База бир анык аян тудукчу. Бо дээрге кандыг-бир чаа ирмәги азы хөгжүмү-даа эвес, а бугун коллектив. Кызылдык уран чүдү училешенин улусу хөгжүм херекселеринин оркестри бүгү Си-бирде сурагалы дээрини номчукулур эки билер боор. Ук оркестринин удурукчузу, Тыва АССР-ини культурамнын алдарык ажалдакчысы Иван Григорьевич Минип бо чылдык февраль ажал эгелеп, училешсе тыва хөгжүм херекселеринин оркестрин организастаан. «Салым-чааланың төл чажында-ла ылгаалды» джари деп, анык оркестр кыска үенин иштинде бодунуң үнү тыл, аян ирм-биле музыкага соңуургалдыларын кыш иомерлерге-ле хаара туду берген. Оон репертуарында дөрт номор бар-даа болза, номор бүрүзү училешенин концертине кирип турары — оон чедийшкени, баштайгы базы.

Тыва хөгжүм херекселеринин оркестрин организастаарын каш чылдар бурунгаар-ла күзөп турган жек. Алай эржекч чугула чүс — хөгжүм херекселери болгаш, Ынды херекселеринин ногу мени дүндүрүп турган. Чорту чазылары болган бязан-чыларын, өскелерин-даа чагылып кылдырттыс. Ам-даа чугула хөгжүм херекселерини тывары негеттинип турар. Оркестринин чогаалкчы ажалдыга хамаарыштыр чүдү-даа чугаалап шылаас мей. Оуну бо концертте боттарыңар-ла көрө бээр силер. Оон аныкча, демелерин казга чогуур чыла — суртууларынын айна соуурутталды болуп турар. Оуну оркестрде 50 ажал анык хөгжүмчүлөр хаара туттуна-

РЕСПУБЛИКАНЫҢ СПОРТЧУ АМЫДЫРАЛЫНДАН

ВОЛЕНБОЛ. Улуг-Хем районунун бирги чери эвез воленбол маргыдазын Шагаан-Арыг хоорайга болуп эркен. Алай эр улустуң 11, херэжени-нерини 8 командазы киржин, боттарынын спортчу мергежилени шешкен.

Эр улустан «Х Улуг хурал» колхозтун волейболдустерини бирги черин алган. «Күш-ажылдык хостуу» совхозтун, парти райкомунун командалары ийги, үшкү черлерин ээлген.

Херэжениерден Жданов аттыг совхозтун спортчулары тергилеэн. Дараазында черлерин Шагаан-Арыгтын № 2 школанын «Ак-Турту» совхозтун командалары ээлген. Бирги, ийги, үшкү черлерин алган командаларга дипломнар тымыскан.

М. ТАРТАН-ООЛ.

БАСКЕТБОЛ. Чадаананың № 1 школанын 8—10 класстарынын аразына баскетбол маргыдазы болган. Орта оолдарын 7, урууларын 10 командалы киришкен. Уш хуу туртулган спортчу демиселеги түнөшүндө 10 «с» классын оолдары, 6 «б» классын уруулары бирги черлерин ээлген.

Б. МОМГУШ.

МАЙ 9-ТА, ЭРТЕНГИНИН 10 ШАКТА В. И. ЛЕНИН АТТЫГ ШИГЛЕ КЫЗЫЛ ХООРАЙНЫН АЖЫЛЧЫ ЧОНАРАЙНЫН ТИЛЕЛГЕ ХУНУНГЕ ТУРАСААГАН МИТИНГИЗИ БОЛУП.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАП 8-ТЕ
МОСКВАДАН
14.30—Дамчыдалгав програмказы. 14.35—Телеказел. 14.45—Өңүтү телекөргүзүт. Мультифильмдер «Карлсон ханы келген», «Улуг Шаро», 15.15—Өңүтү телекөргүзүт. «Мөгенин агычым» деп уран-чечен телефильминин баштайгы көргүзүт. 16.45—ССРЭ ЭА-ның корреспондент кижигуну В. Г. Афанасов телекөрүчүлериң айтырылырга халыклар. 17.15—Өңүтү телекөргүзүт. К. Симонеттин шүдүлтеринге М. Блантеринин улары. 18.00—«Уе». Информастыгы программа. 18.30—Өңүтү телекөргүзүт. Радио хуунгө турактааткан концерт.

КЫЗЫЛДАН

19.30—«Анык гвардия». Дамчыдалга. 20.30—Урууларга. Мультифильм. 20.35—Телемелдер (орус аылга). 20.45—Телемелдер.

МОСКВАДАН

21.00—Өңүтү телекөргүзүт. Фигуруг чугулашынын мастерлери. 21.40 — «Тамбов областын уткутур планына күтселеде». Дамчыдалгада СЭКП Тамбов обкомунун бирги секретары И. Черный кыргын турар. 22.25—Дайышкыларын алдын баугар концерт. 23.00—«Уе». Информастыгы программа. 23.30—01.45—Өңүтү телекөргүзүт. Коккейге ССРЭ-нин кубогу. Финал Спорт ордунузда дамчыдалга.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

ӨӨРЕНИКЧИЛЕРНИҢ БУДУРУЛГЕ БРИГАДАЗЫНДА

Ажыл хайныгып үнер

Будуруле бригадалары өөреникчилерин күш-ажылчы кижизилден боттандырып, көдөз ажалдык будурулгенин үндениринге билгилерин, күш-ажылчы дайышкынын бээр соругалган.

Чадаананың № 1 школанын будуруле бригаданы 1969 чылда тургустунган. Оон бээр эркен үенин иштинде бригаданың ажал-жи шуудан, бажылаттыган шол девекээри уладды, көргүзүлгери чылаанчыче экижип келген. Согуың ийи чылда бригада ССРЭ-нин улус ажалдык чедийшкенинин чеделгенин киржикчын болган, РСФСР-нин школаларының будуруле бригадаларының көрүлгенин тилекчиз бооп, шалчирп Кызыл тул-биле шаянатканын өзүленин көсү хересчиз. Будуруле бригаданын органи-

«Ажыл кижини каастаар» деп фотозулу.

ЧЫЛ Д А Н Ч Ы Л Ч Е

Будуруле бригаданың ажалдык чедийшкенин үнденип — бригаданын организастаттыгында болган шөптө турар ажал-агыт-биле бажы херэжээлине. Иччала-да будурула будуруле өөреникчилеринге чедийшкенин үндениринге, трактор, машина тургузуун өөреникчилерге удуз кичээлгенин салып турар. Бис Тоску классына-лага тайлыбар ажалды чорудуп, бригадала хүдүн аар дургайында билдирешкенин үшкү улдуна-ла чымп ап, бригаданын хову ажалды эгелдериң ирэк мурунда тургузуп, ийги хуралга эвезоларга үзүп, бригаданын, эвезолар удурукчуларын, комсорту байлап, бригада чөүлени тургузар бис.

А М Ы Д Ы Р А Л Ч Ы Б А З Ы М

Бистиди школаның будуруле бригаданы чыл бүрүде ажалдып, көдөз ажал-агыт талазы-биле хой билгилерин биске берип турарына ооруп турар бис. Эртен чыбын будуруле бригаданың 36 га чер бажылаттыган турган. 20 га черге кызыл-тас тараны, бир галдан 126 центнер дужутту, 10 га черге өстүргөн картофельден 1100 ц дужутту ажаап алган бис. 1 га черге капуста, помидор, огурец, морковь, согуна ажаап, өстүрүп, 176 центнер погананы алган бис. 5 га черден кукурузуң 1005 центнер погананы ажаап, оон аныга 37 тонна сиренин, 14 тонна чыбын бугурун совхозтун магына белетке берип, боттарымыстың түдүвүзү кинир-

дине.

Бисте будуруле бригаданын кижигунери чүдө хову ажалдарына, техника-биле талыктыгы эвес, харын көрүлгенин ажалдык будуруле бригаданың ажалдык чымылдарын шийгезип ап турар. Анык механизаторларын, хой кыргыччыларын, сап-чолырин республика маргалдарына киржин турар бис. Эртен чыбын бистиди бригаданың кижигуну Сергей Сангы Бадра машиналы сааланын республика чемпиону деп атты чаалеп алган.

Чай дургузунда көдөз ажалдык культуларынын өзүлгенин, оларны олуттурунуң, ажаларын арга-мергежил, хөрүңүнү болбазыра-

Б а ш к ы н ы ң ч е д и ш к и н и

Совет педагогика артеминин сайырап, дөгөөни-биле эл-баштыр өөлүгү уде улусчу педагогиканы (этнопедагогика) талазы-биле шийгелдер калдырып, хой националдык совет улустарын түс-түс кижизилдиги арга-мергежилни эки талаарын өөренири неперээр. Улусчу педагогикага турактааткан диссертациялар болгаш эртем ажалдарынын санын көвүдөн.

А М Ы Д Ы Р А Л Ч Ы Б А З Ы М

Баштаган Кызылдык башкы институтунун педагогика кафедрасын улуг башкы Крив Байыр-оолович Салчактын «Тыва улустун кижизилдиге талазы-биле чачылдыгы педагогиктиг культураның харылаа холболды» деп шийгел ажалды чогуур үенине бижиттиген болган ол талазы-биле баштайгы эртем ажалды болуп. Диссертация сурагалы артемин, педагогика артеминин доктору, профессор Геннадий Александрович Волковтун удурулганы-биле кылып чоруттуган. К. В. Салчак ол ажалды үнденилтиген педагогика артеминин кандидаты эртем чадазын педагогика артеминери

Роза ЧАНЧЫП, бригаданын комсоргу.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕСИ: Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүленин Ном үндүрүр чер, полиграфия болган ном садкынын талазы биле артелединни типографияны (Кызыл Шетякич-Брвченко студиязу бажы № 1), ТС—09834.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР Тираж 16056 ЧАҒЫГ № 669.